

Arbeidstakerne i det nye arbeidslivet

Utvalget har bestått av:

Leder:

Arild Grande

Jonas Bals

Anne Cathrine Berger

Robert Steen

Gunn Karin Gjøl

Ida Pinnerød

Kari Nessa Nordtun

Endre Sjøvold

Hilde Elgesem Andersen

Ina Libak

Sekretærer: Lars Raaum og Ståle Grøtte

.
. .
. .
. .
. .
. .

Norge er klar for en arbeidslivsreform 3

1. Et trygt og rettferdig arbeidsliv med hele, faste stillinger og en lønn å leve av 5

1.1. Styrke det seriøse og organiserte arbeidslivet 6

- 1.2. Forsterke innsatsen for likestilling i arbeidslivet 8
- 1.3. Styrke arbeidet mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet 9
- 1.4. Sørge for at alle arbeidstakere behandles med respekt og likeverd - ingen skal utnyttes på norsk jord 10
- 1.5. Internasjonalt samarbeid for bedre arbeidsliv 10
- 2. Et helsefremmende og inkluderende arbeidsliv med balanse mellom jobb og fritid 13
 - 2.1. Øke innsatsen for et helsefremmende arbeidsliv 14
 - 2.2. Sikre en reell inkludering i arbeidslivet 14
 - 2.3. Styrke mulighetene for en bedre balanse mellom jobb, fritid og omsorgsansvar 16
 - 2.4. Sørge for et godt sikkerhetsnett for alle arbeidstakere 16
- 3. Et arbeidsliv med medbestemmelse og tillit til arbeidstakerne 18
 - 3.1. Styrke bedriftsdemokratiet 19
 - 3.2. Sikre tillitsbasert styring i offentlig sektor 19
- 4. Kompetanse for alle 21
 - 4.1. «Lære på jobb». 22
 - 4.2. «Lære på vei til jobb». 23
 - 4.3. Læring for fremtidens arbeidstakere 25
- 5. En digitalisering som kommer alle til gode 27
 - 5.1. Gripe digitaliseringens muligheter gjennom en offensiv næringspolitikk 28
 - 5.2. Sikre god omstilling i en digital tidsalder 28
 - 5.3. Sikre demokratisk kontroll over den teknologiske utviklingen og en rettfærdig fordeling av gevinstene 29

Norge er klar for en arbeidslivsreform

Den sosialdemokratiske arbeidslivsmodellen er grunnlaget for et trygt og velorganisert arbeidsliv. De fleste arbeidstakere opplever å ha en meningsfull arbeidshverdag med arbeidsgivere som gir rom for selvstendighet og utvikling.

Samarbeidet mellom myndigheter, arbeidstakerorganisasjoner og arbeidsgiverorganisasjoner har vært avgjørende for å sikre arbeidstakernes rettigheter og håndtere økende krav til omstilling. Partene i arbeidslivet har tatt samfunnsansvar gjennom moderate lønnsoppgjør og samarbeid om nasjonale reformer. Da må også myndighetene stille opp med politikk som sørger for trygghet og fleksibilitet, bringer flere i arbeid og motvirker at mennesker faller utenfor. Denne samarbeidsmodellen har i de senere år blitt utfordret av Frp- og Høyre-regjeringen.

De store endringene i arbeidslivet både i Norge og internasjonalt kan medføre økte forskjeller og mer utrygghet. Digitalisering, robotisering og nye krav til formell kompetanse gjør at flere frykter å bli stående utenfor arbeidslivet. Andelen fagorganiserte har falt under 50 prosent. Lønnsforskjellene øker dramatisk mellom de lavest lønnede og de med best lønninger. Og selv om de fleste har en velorganisert arbeidshverdag, møter for mange arbeidstakere usikkerhet, sosial dumping og kriminalitet i arbeidslivet. Viktige vernelover og regler svekkes under dagens regjering, og trepartssamarbeidet undergraves.

Arbeiderpartiet vil ikke overlate samfunnsutviklingen til markedskreftene hvor hver enkelt blir stående alene. Vi vil styre samfunnsutviklingen og sikre den sosialdemokratiske arbeidslivsmodellen også i fremtiden.

For Arbeiderpartiet er ingen oppgave viktigere enn hele folket i arbeid. Unge skal få en god start i arbeidslivet og ingen arbeidstakere skal gå ut på dato eller skyves ut. Folk med nedsatt funksjonsevne og helsemessige utfordringer skal møte et arbeidsliv som er åpent og inkluderende. Innvandrere skal få bidra med sine ressurser. Kvinner skal ha de samme muligheter som menn.

Folk skal kunne lære på jobben, slik at de vokser i takt med endringene i arbeidslivet. Det skal legges til rette for at alle kan utvikle sin kompetanse. Vi skal ha et arbeidsliv med en balanse mellom jobb og fritid, og et arbeidsliv der man kan kombinere jobb med omsorgsoppgaver.

Et reelt trepartssamarbeid og en høy organisasjonsgrad er en forutsetning for at alle ansatte involveres og omstilling skjer effektivt og på en trygg måte. Dette vil styrke norsk næringslivs konkurransevne gjennom økt produktivitet, lojale ansatte og tilgang på riktig kompetanse.

Vi skal ha et arbeidsliv som er trygt, rettferdig og som gir en lønn å leve av slik at alle har mulighet til å etablere seg med hjem og familie. Utenlandske arbeidere som inviteres til å jobbe i Norge skal ha de samme betingelsene som andre. Ingen skal utnyttes på norsk jord.

Norge er klar for en arbeidslivsreform for hele folket i arbeid. Arbeiderpartiet inviterer partene i arbeidslivet til en ny samfunnskontrakt for et trygt og anstendig arbeidsliv.

Reformen har følgende hovedsatsinger:

1. Et trygt og rettferdig arbeidsliv med hele, faste stillinger og en lønn å leve av

Arbeiderpartiet vil styrke retten til hele, faste stillinger og sikre norske lønns- og arbeidsvilkår for alle. Vi vil motvirke midlertidighet og økende forskjeller i arbeidslivet. Vi vil ha et tett og forpliktende trepartssamarbeid for å øke antallet organiserte arbeidstakere og arbeidsgivere.

2. Et helsefremmende og inkluderende arbeidsliv med balanse mellom jobb og fritid

Arbeiderpartiet vil ha et helsefremmende og inkluderende arbeidsliv og sikre rettighetene ved sykdom. Vi vil verne om normalarbeidsdagen, utvikle tidskontoordninger og permisjonsordninger og ivareta et tydelig skille mellom jobb og fritid slik at enkeltpersoners frihet og familieliv beskyttes.

3. Et arbeidsliv med medbestemmelse og tillit til arbeidstakerne

Arbeiderpartiet vil ha et arbeidsliv hvor folk har reell medbestemmelse og blir involvert gjennom tillitsbasert styring.

4. Kompetanse for alle

Arbeiderpartiet vil ha en ny samfunnskontrakt for kompetanse og omstilling som sikrer at ingen står alene i de store omstillingene Norge og arbeidslivet står overfor.

5. Digitalisering som kommer alle til gode

Arbeiderpartiet vil sikre demokratisk styring over den teknologiske utviklingen. Digitalisering og teknologi skal komme fellesskapet til gode med et tryggere arbeidsliv og bedre velferdstjenester.

1. Et trygt og rettferdig arbeidsliv med hele, faste stillinger og en lønn å leve av

Den sosialdemokratiske arbeidslivsmodellen har gitt oss et arbeidsliv preget av jevnbyrdighet, tillit og trygghet. Denne samarbeidsmodellen har også vært en viktig drivkraft for nyskaping, omstilling og produktivitet.

Frontfaget og sentrale lønnsoppgjør har, sammen med høy organisasjonsgrad, bidratt til lavt konfliktnivå og moderate lønnsoppgjør med relativt lave lønnsforskjeller.

Dette har gjort at vi til tross for høyt lønnsnivå har et konkurransedyktig eksportrettet næringsliv som skaper store verdier for samfunnet.

Den sosialdemokratiske arbeidslivsmodellen har gjennom lengre tid vært under press. En kombinasjon av globale utviklingstrekk og politiske angrep fra høyresiden har bidratt til å svekke arbeidstakernes lønns- og ansettelsesvilkår. Det er først og fremst folk med lave lønningene som

har blitt rammet av dette: de som tjener minst har hatt reallønnsnedgang det siste tiåret. Useriøsitet, lavlønnskurranser, sosial dumping og arbeidslivskriminalitet truer viktige kvaliteter i det norske samfunnet og skaper sosial utrygghet.

Deltid, midlertidighet og innleie er sammen med økende forskjeller arbeidslivets største problemer. Disse arbeidstakerne mangler forutsigbarhet for jobb, inntekt og fritid. De får også svekket sin tilknytning til arbeidslivet og dårligere muligheter for kompetanseheving. For samfunnet er det lite lønnsomt at en så stor del av arbeidsstokken ikke får utnyttet hele sin arbeidskapasitet. Høy grad av deltid, midlertidighet og innleie har også negativ påvirkning på kontinuitet og kvalitet på arbeidet som utføres. Arbeiderpartiet vil styrke innsatsen for et trygt og rettferdig arbeidsliv med hele, faste stillinger som gir en lønn å leve av. Dette gjøres i samarbeid med partene i arbeidslivet både i privat sektor og ved at det utvikles en reell heltidskultur i stat og kommune.

Kvinner tjener i dag mindre enn menn og uten økt innsats vil det ta mange tiår å dekke lønnsgapet. Et likestilt arbeidsliv basert på likelønn er en sentral del av den sosialdemokratiske arbeidslivsmodellen. Det er derfor et paradoks at vi fortsatt ser et kjønnsdelt arbeidsmarked etter tradisjonelle skillelinjer. Arbeiderpartiet mener det er på tide å tenke nytt for å stimulere til at kvinner i større grad går inn i mannsdominerte yrker, og at menn i større grad går inn i kvinnedominerte yrker. Dette vil også være et viktig strategisk grep på veien mot likelønn. Likelønn er en avgjørende del av et rettferdig samfunn og en nøkkel for å fremme likestilling.

Det organiserte arbeidslivet må styrkes. Arbeiderpartiet er bekymret for at mange unge, spesielt i bransjer med lav organisasjonsgrad, møter et arbeidsliv preget av useriøsitet og lovbrudd. De unge skal møte et arbeidsliv som er trygt og anstendig og som gir gode utviklingsmuligheter. Bemanningsbransjen skal ikke være inngangen til arbeidslivet. Høy organisasjonsgrad er avgjørende for å nå våre ambisjoner for arbeidslivet. Å organisere flere unge må være en hovedprioritet og det kreves en egen satsing for å lykkes med dette. At organiserte arbeidere må streike i lang tid for retten til tariffavtale er ikke akseptabelt. Useriøsitet og sosial dumping må motvirkes gjennom bedre informasjon og bistand til arbeidstakere og arbeidsgivere, et mer treffsikkert lovverk og tettere samarbeid mellom myndighetene og det organiserte arbeidslivet og mellom arbeidsgivere og arbeidstakere på den enkelte arbeidsplass. Lov- og regelverk må strammes inn, myndighetenes tilsyn og håndheving må styrkes, og arbeidslivskriminalitet må avdekkes mer effektivt og straffes hardere.

Mange Arbeiderpartistyrte kommuner og fylker har gått i front og innført seriøsitetskrav i sine anskaffelseskontrakter. Skien-, Telemarks- og Oslo-modellen er eksempler på dette. Oslo-modellen er en sammensatt helhetlig pakke og Arbeiderpartiet mener statlige innkjøpere bør følge etter Oslo. De lokale erfaringene Arbeiderpartistyrte kommuner har opparbeidet seg må deles og brukes til å løpende forbedre modellene. Større kommuner kan bidra aktivt til å støtte mindre kommuner i dette arbeidet. Andre kommuner bør særlig følge med på Oslo-modellens krav om offentliggjøring av hvor stor gevinst selskaper som driver velferd har.

EØS-avtalen er Norges viktigste avtale, som sikrer norske produkter og tjenester lik markedsadgang og konkurransevilkår som konkurrenter i andre europeiske land. Nesten halvparten av det som skapes av verdier i norsk næringsliv går til eksport, og 75 prosent av

eksporten går til EU. Norge er derfor helt avhengig av å ha friksjonsfri tilgang til dette markedet. Det sikrer norske arbeidsplasser og skatteinntekter som gjør oss i stand til å tilby våre innbyggere gode velferdstjenester.

Utviklingen etter EØS-utvidelsen i 2004 har endret det norske arbeidslivet. EU har i for stor grad vektlagt fri flyt av arbeidskraft, og i for liten grad tatt ansvar for å regulere arbeidsmarkedet. Dette legger et betydelig press på norske lønns- og arbeidsvilkår.

Arbeiderpartiet vil sørge for en offensiv Europapolitikk hvor norske myndigheter i langt større grad enn i dag jobber for å påvirke viktige prosesser i EU mens de faktisk pågår, slik at sluttresultatet oftere blir i tråd med norsk syn. Mulighetene innen EØS-avtalen for nasjonale tiltak som kan sikre den sosialdemokratiske arbeidslivsmodellen og norske lønns- og arbeidsvilkår må benyttes bedre enn frem til i dag. Arbeiderpartiet vil ikke akseptere at Norges evne til selv å regulere arbeidslivspolitikken gjennom lov og trepartsamarbeid blir utfordret og dersom det oppstår direkte motstrid mellom våre ambisjoner for et trygt og seriøst arbeidsliv og nye direktiver eller forordninger fra EU vil hensynet til norske arbeidstakere være det viktigste for Arbeiderpartiet.

Arbeiderpartiet vil:

1.1. Styrke det seriøse og organiserte arbeidslivet

1. Styrke unges vei inn i et seriøst og organisert arbeidsliv gjennom å invitere arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene inn i skoler og utdanningsinstitusjoner og sørge for at den norske arbeidslivsmodellen tas inn i læreplanene.
2. Doble fagforeningsfradraget og gjennomføre en videre opptrapping til fullt fradrag.
3. Utvikle en forpliktende plan sammen med partene i arbeidslivet for å legge til rette for å organisere unge allerede fra første møte med arbeidslivet.
4. Sikre at det nye strengere regelverket for innleie følges, innføre tydelige sanksjonsmuligheter ved brudd på regelverket og gi økte ressurser for tilsyn, samt vurdere forbud mot innleie dersom reglene ikke blir fulgt.
5. Regulere ordninger som praktikant- og internship bedre slik at nyutdannede og studenter ikke skal se seg tvunget til å jobbe gratis for å få tilbud om arbeidsplass.
6. Tydeliggjøre arbeidsgiveransvaret i arbeidsmiljøloven slik at den som i realiteten har bestemmende innflytelse over arbeidsforholdet også har rettigheter og plikter som arbeidsgiver.
7. Stramme inn på muligheten til å omgå arbeidsgiveransvar ved å organisere ansatte i egne selskaper, som enkeltpersonsforetak eller gjennom ulike driftsformer som plattformøkonomi og franchise.

8. Fjerne den generelle adgangen til midlertidige ansettelser og gjeninnføre kollektiv søksmålsrett.
9. Ta initiativ til en maktutredning for arbeidslivet der maktbalansen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker kartlegges. Utredningen skal blant annet se på organisasjonsgrad og hindre mot organisering, medbestemmelse, oppdragsgivers ansvar, ledelsesformer, eierstruktur, bedriftsdemokrati, kontroll og overvåkning av arbeidstakerne.
10. Bidra til mer kunnskap om tilknytningsformer i arbeidslivet gjennom en årlig oversikt.
11. Sørge for at alle arbeidstakere, også innleide, er omfattet av verneombudsordningen.
12. Gjennomgå reglene for merkeordningen «godkjent lærebedrift» og øke seriøsitetskravene til ordningen.
13. Styrke reglene for varsling og krav til varsler rutiner. Det opprettes en varslerenhet i Arbeidstilsynet for å bistå varslere og sikre rettssikkerheten.
14. Sørge for at adgangen til gjennomsnittsberegning av arbeidstid ikke misbrukes for å svekke norske lønns- og arbeidsvilkår. Muligheten til å inngå avtaler med tillitsvalgte om gjennomsnittsberegning av arbeidstid skal forbeholdes virksomheter som er bundet av landsomfattende tariffavtale med fagforening med innstillingsrett.
15. Sørge for at partene i arbeidslivet er representert i alle relevante regjeringsnedsatte utvalg.
16. Stramme inn på muligheten til å benytte reglene om særlig uavhengige stillinger for å unngå at ordningen misbrukes.
17. Verne om streik som et lovlig og reelt virkemiddel i arbeidskonflikter.
18. Sammenhengen mellom næringspolitikken og arbeidet mot sosial dumping, økonomisk kriminalitet og a-krim må tydeliggjøres. Rammer og terskler for næringsvirksomhet må gjennomgås, herunder bør det vurderes å utarbeide én lov for serveringsbransjen
19. Oppfordre kommunene til å stille krav om at allmenngjøringens bestemmelser om lønns- og arbeidsvilkår er oppfylt ved tildeling av skjenke- og serveringsbevilling. Brudd på disse skal kunne føre til inndragelse.

2. Forsterke innsatsen for likestilling i arbeidslivet

1. Styrke etterlevelsen av likestillings- og diskrimineringslovens bestemmelser mot lønnsdiskriminering gjennom å styrke aktivitets- og redegjøringsplikten, stille krav om kartlegging av lønn og kjønn, deltid og kjønn, ledere og kjønn samt styrke ombudets veiledningsrolle på dette området.

2. Gi likestillings –og diskrimineringsnemnda sanksjonsmuligheter også når det gjelder krav til lønnskartlegging.
3. Endre arbeidsmiljøloven slik at bestemmelsen om delt bevisbyrde i likestillings- og diskrimineringsloven også skal gjelde for trakassering etter arbeidsmiljøloven § 4-3, dette for å gi et bedre vern og lik praksis på feltet mellom de to lovene.
4. Stille krav til likestillingsanalyse i offentlige utredninger og rapporter, også i Stortingets budsjettbehandling.
5. Sikre at prinsippet om lik lønn for arbeid av lik verdi etterleves gjennom å ta initiativ til at stillingsvurdering systematisk tas i bruk som verktøy.
6. Bidra til at arbeidslivets parter setter likelønn høyere på dagsorden og styrke trepartssamarbeidet for likestilling gjennom statlig finansiering til prosjekter som kan fremme likestilling, herunder tiltak for å fremme heltidskultur, likelønn og flere kvinnelige ledere.
7. Invitere partene i arbeidslivet til å utvikle metoder som stimulerer til økt kjønnsbalanse i bransjer hvor det ene kjønn er underrepresentert.
8. Skape en heltidskultur med mål om hele faste stillinger for alle ved å:
 - a. I stat, kommune og fylkeskommune skal hovedregelen være at nye stillinger lyses ut som heltidsstillinger eller brukes til å fylle opp stillingsbrøkene til deltidsansatte.
 - b. Sørge for at deltidsansattes fortrinnsrett til utvidet stilling (mertidsparagrafen) blir etterfulgt i både offentlig og privat sektor.
 - c. Styrke retten til heltid i arbeidsmiljøloven
 - d. Staten og kommunene skal vedta en heltidsstrategi. Heltidsstrategier i kommunene skal følges opp med en statlig tilskuddsordning med krav om avtale med arbeidstakernes organisasjoner.
 - e. Bidra til at kommunene etablerer vikarpooler i egenregi.
 - f. Heltid/deltid-problematikken bør synliggjøres i beregningsgrunnlaget for kommuneøkonomien, slik at aktivitetsutviklingen i kommunesektoren bedre reflekterer den reelle aktiviteten i kommune-Norge.
 - g. Det bør gis økte frie midler til kommunene, og kommune-Norge bør tilbys kunnskap om turnusplanlegging og trepartssamarbeid som virkemiddel for å nå målet om heltidskultur og kvalitet i velferdstjenestene.

h. Sette klare mål for flere hele stillinger og reduksjon i helseforetakenes deltidsbruk gjennom styringsdialogen.

i. De som får tilbud om fast ansettelse etter endt læretid i det offentlige skal som hovedregel få tilbud om 100% stilling

1.3. Styrke arbeidet mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet

1. Påse at det benyttes lokale, regionale og nasjonale seriøsitetstiltak som sikrer strenge krav og konkurransefordeler for seriøse aktører ved alle offentlige anbud.

2. Benytte seriøsitetstiltak også ved innkjøp av tjenester til offentlig sektor, herunder helse- og omsorgssektoren. Tillitsvalgte i virksomheter som kjøper inn tjenester gis innsyn i kontrakter og lønns- og arbeidsvilkår hos leverandøren.

3. Senke terskelverdiene for kunngjøring av offentlige anbud slik at flere anbud blir omfattet av seriøsitetstiltak.

4. Gjeninnføre antikontraktørklausulen i forskrift om offentlige anbud.

5. Sikre bruk av HMS-kort på byggeplasser og bidra til at det innføres systemer for elektronisk mannskapsoppfølging i sanntid på offentlige byggeprosjekter. Systemet bør inneholde informasjon om hvem som er på jobb, hvilken bedrift og formelle kvalifikasjoner disse besitter etter modell av HMS-reg i Oslo kommune

6. Styrke offentlig sektors mulighet til sanksjoner og å si opp avtaler som følge av brudd på norske lønns- og arbeidsvilkår.

7. Sikre effektive tiltak mot konkursskriminalitet ved å gjennomgå konkurslovgivningen og skjerpe reglene for konkursskarantene. Det skal gis økt innsyn i informasjon om aktører med alvorlige brudd på arbeidslivs-, skatte- og konkurslovgivningen for å motvirke at disse kan flytte sin virksomhet til andre deler av landet og andre deler av offentlig sektor når de blir avslørt. Dommer og sanksjoner ved brudd på arbeidslivslovgivningen bør offentliggjøres.

8. Sikre at hele landet dekkes av arbeidslivskriminalitetssentre med ressurser til en kraftig opptrapping av kampen mot arbeidslivskriminalitet. Gi tilsynsmyndighetene økt mulighet til utveksling av informasjon gjennom å oppheve taushetsplikten mellom aktørene ved akrimssentrene.

9. Etablere en tverretattlig inndragningsenhet ved Økokrim samt sørge for at samtlige politidistrikter oppretter egne enheter med spisskompetanse på arbeidslivskriminalitet for å ta bakmenn og beslaglegge verdier knyttet til kriminell virksomhet.

10. Gjennomføre en økonomisk opptrappingsplan for Arbeidstilsynet.

11. Ruste opp skattekrimenhetene og gi Skatteetaten hjemmel til å ilegge gebyr ved brudd på lovgivningen og mulighet til å ta direkte beslag i utbyttet fra straffbare handlinger.

12. Evaluere regelverket knyttet til revisjonsplikt for å vurdere om flere virksomheter skal omfattes av dette.

13. Styrke kommunenes og fylkeskommunenes muligheter til å føre effektiv kontroll med å håndheve seriøsitetskravene, for eksempel ved at det opprettes seriøsitetskoordinatorer bygd på ordningen med LO-koordinatorer ved store byggeprosjekter.

1.4. Sørge for at alle arbeidstakere behandles med respekt og likeverd - ingen skal utnyttes på norsk jord

1. Gjennomgå arbeidsmiljøloven, verneombudsordningen og lov om yrkesskedeforsikring for å sikre at flest mulig av bestemmelsene skal gjelde fra første dag for utenlandske arbeidstakere på arbeidsoppdrag i Norge.

2. Sikre norske lønns- og arbeidsvilkår i utsatte bransjer gjennom å gjøre allmenngjøringsordningen mer effektiv, samt utvikle flere bransjeprogram og bransjespesifikke tiltak. Der tariffavtaler er allmenngjort skal vedtak gjelde til noen begjærer det opphevet og dokumenterer at det ikke er noe problem i den bransjen lenger.

3. Innføre regler om at norsk skal være arbeidsspråk blant ansatte i nøkkelposisjoner på hvert arbeidslag ved offentlige byggeprosjekter. Myndighetene skal sammen med partene legge til rette for og stille krav om at utenlandske arbeidstakere gis opplæring i norske HMS-regler og norsk språk. Det skal stilles krav om kurs i det organiserte arbeidslivet ved større offentlige oppdrag.

4. Innføre solidaransvar for byggherrer og bestillere av transport.

5. Ha en full gjennomgang av ID-arbeidet for å motvirke identitetstyveri og –forfalskninger samt sørge for tydelige nasjonale krav til hvordan ID-kontroll skal gjennomføres på norske arbeidsplasser. Et nasjonalt myndighetsorgan bør gis denne oppgaven på tvers av ulike sektorer.

6. Ta initiativ til at det i tildelingsbrevene til Sjøfartsdirektoratet stilles krav om at det ved kontroller av fartøy også skal undersøkes hvilke lønns- og arbeidsvilkår de ansatte er omfattet av samt at minimumskravene i ILO konvensjon 188 følges.

1.5. Internasjonalt samarbeid for bedre arbeidsliv

Norge har et bredt verdi- og interessefellesskap med andre europeiske land, og har behov for å finne felles løsninger på grenseoverskridende utfordringer. Dette krever forpliktende samarbeid. Norge som en liten og åpen økonomi med stor grad av eksport til europeiske land, er avhengig av gode og forutsigbare avtaler. Samtidig påvirkes det norske arbeidslivet gjennom fri flyt av arbeidskraft, noe som legger press på norske lønns- og arbeidsvilkår. Det må i EU etableres et

grunnleggende prinsipp om at konkurransereglene ikke må fortrenge kollektive avtaler. Hensynet til arbeidstakernes rettigheter må bli likeverdig med EUs ambisjoner om fri flyt.

Et trygt og seriøst arbeidsliv og vern av arbeidstakeres rettigheter er det viktigste for Arbeiderpartiet, og det er en ambisjon som vi deler med andre europeiske sosialdemokrater. De senere år har det kommet initiativ i EU som peker i riktig retning, som for eksempel "en pilar av sosiale rettigheter". Det er viktig at sosialdemokratiske partier og fagbevegelsen stiller seg i front i slike prosesser for å sikre et reelt innhold som styrker arbeidstakerne og deres organisasjoners posisjon.

Det må innføres større grad av innsyn og kontroll for å bidra til at utenlandske selskaper som arbeider i Norge overholder de norske reglene når det gjelder arbeidsmiljø og beskatning. En passiv holdning kan gi økning av aktører som vinner oppdrag på lav lønn, dårlige arbeidsforhold og ikke tar på alvor arbeidsmiljø og HMS. Utenlandske selskaper som arbeider i Norge, skal derfor overholde de samme reglene som norske selskaper. Det bør etableres et register for utenlandske selskaper tilsvarende som i Danmark, kalt RUT (Registeret for Udenlandske Tjenesteydere). Dersom et utenlandsk selskap unnlater å melde seg inn i registeret skal det få konsekvenser.

Frem til nå har Norge i for liten grad benyttet påvirkningsmulighetene i internasjonale avtaler til å jobbe for bedre vilkår for arbeidstakerne. Avtalene som er gode, som for eksempel International Labour Organization (ILO) sine kjernekonvensjoner, bør tas inn i Menneskerettsloven.

Saker som berører Norge bør følges opp langt mer aktivt enn i dag slik at sluttresultatet kan påvirkes. Det er en betydelig svakhet at prosessene i de fleste tilfeller er avsluttet i EU før regjeringen informerer og involverer Stortinget.

Stortinget må også selv styrke sitt arbeid med forslag som kommer fra EU for å avsløre de tilfeller der regjeringens anbefaling til Stortinget er farget av regjeringens politiske syn fremfor å være en nøytral fremstilling av forslagene fra EU. Arbeiderpartiet mener Stortinget på eget grunnlag skal utrede viktige saker fra EU for å avklare positive og negative konsekvenser for Norge, særlig dersom dette rammer norsk suverenitet.

EU-regelverket er hele tiden i endring noe som får betydning for tolkningen av EØS-avtalen. Det er en utfordring at organet som kontrollerer etterlevelsen av EØS-avtalen (ESA) sine prosesser er svært lukket, og at offentligheten mangler innsyn i forhandlingene mellom ESA og den norske regjering. Disse prosessene bør åpnes opp og EFTA-domstolen bør utvides i store prinsipielle saker. Norge bør i større grad utfordres ESAs syn dersom dette ikke samsvarer med våre ambisjoner for arbeidslivspolitikken.

Arbeiderpartiet vil styrke Norges evne til selv å regulere forhold i arbeidslivet gjennom lov og tariffavtale, og jobbe mot forhold som svekker dette.

Arbeiderpartiet vil:

1. Føre en offensiv Europapolitikk hvor norske myndigheter i langt større grad enn i dag jobber for å påvirke viktige prosesser i EU mens de faktisk pågår.
2. Styrke Stortingets mulighet til å vurdere konsekvenser av saker som behandles i EU-parlamentet og som kan ha innflytelse på arbeidslivspolitikken gjennom å bestille egne utredninger.
3. Utnytte handlingsrommet innenfor EØS-avtalem for tiltak som sikrer norske lønns- og arbeidsvilkår.
4. Kreve åpenhet i prosesser og dialog med ESA.
5. For å sikre kontrollen med kvaliteten på og arbeidsbetingelsene ved fellesskapets tjenester bør mer av dette drives i offentlig regi. Det skal også etablere et nasjonalt kompetansesenter for å bistå offentlige selskaper og kommuner/fylkeskommuner til å avklare deres handlingsrom innen EØS-regelverket.
6. Utarbeide register over EØS-bedrifter som tar oppdrag i Norge (RUT-register). Ikke utlyse anbud globalt, men forholde oss til land vi har handelsavtaler med. Norge skal inkludere arbeidstakers rettigheter i handelsavtaler med andre land.
7. Jobbe internasjonalt for å sikre at den internasjonale markedøkonomien reguleres bedre, og øke bidragene til ILO og være en pådriver for å styrke ILO.
8. Ta initiativ til en internasjonal konvensjon mot økonomisk hemmelighold som skal inneholde et internasjonalt eierskapsregister, og arbeide mot skatteparadiser globalt og i EU/EØS.
9. Arbeide for at EU vedtar et eget arbeidsdirektiv for digitale plattformer som innebærer at arbeidstakere er beskyttet av nasjonale arbeidslivslover i det landet arbeidet utføres.
10. Styrke EØS-fondet for trepartssamarbeid.
11. Opprette en bistandsordning for fagforeninger i land som mottar norsk bistand. Som en del av dette må Norge arbeide for at flere kvinner blir organiserte.

2. Et helsefremmende og inkluderende arbeidsliv med balanse mellom jobb og fritid

Den norske velferdsstaten er den kraftigste likhetsmotoren noe samfunn har utviklet. For Arbeiderpartiet er forsvaret og videreutviklingen av velferdsstaten derfor en av våre viktigste politiske kamper.

Vårt gode velferdssystem og aktiv arbeidsmarkedspolitikk bidrar til et fleksibelt arbeidsliv og til å holde ledigheten nede. Likevel er det alt for mange som står utenfor arbeidslivet men som

ønsker å jobbe. Akkurat som den enkelte har en plikt til å bidra etter evne, har fellesskapet en plikt til å stille opp for de som av ulike grunner trenger en hjelpende hånd.

Det er et faresignal i vårt velferdssamfunn når sysselsettingsgraden går ned, særlig blant de unge. Altfor mange mennesker fanges i mønstre som det er vanskelig å bryte ut av, og som kan begrense dem livet ut. Arbeiderpartiets politikk for arbeidslivet skal sørge for at de som står utenfor arbeidslivet, og som Norge trenger for å bygge landet kommer i jobb. I vårt arbeidsliv trenger vi alle.

Rundt 800 000 mennesker jobber utenom ordinær arbeidstid. Arbeidsmedisinsk forskning viser en klar sammenheng mellom arbeidstid, helse og sikkerhet. Skift/turnus, lange arbeidsdager og nattarbeid kan representere en helse- og sikkerhetsrisiko. Arbeiderpartiet mener det må legges økt vekt på helsefremmende arbeidstidsordninger og viser til gode eksempler på fremforhandlet kortere arbeidstid.

IA-samarbeidet er arbeidslivets viktigste verktøy for å forbygge utstøting fra arbeidslivet. Arbeiderpartiet er en garantist for å opprettholde sykelønnsordningen og for å videreutvikle IA-avtalen slik at den blir et effektivt verktøy for en reell inkludering i arbeidslivet.

IA-samarbeidet bygger på erkjennelsen av at årsakene til langvarig sykefravær, utstøting og manglende inkludering i arbeidslivet er komplekse. Et godt arbeidsmiljø og gode kompetanseutviklingsmuligheter er viktig for mestring og helse. Mer vektlegging av kompetanse i det forebyggende arbeidet kan redusere problemer med uhelse som springer ut av manglende mestring. Det kan også bidra til at flere som allerede er sykmeldt kommer raskere tilbake i arbeid.

Seniortilpasset kompetansepolitikk er viktig for at arbeidsgivere skal satse på seniorer, men også for å stimulere til lengre yrkeskarrierer.

Arbeiderpartiet vil styrke NAV med økte ressurser og økte muligheter til å benytte de tiltak som gir best uttelling i form av å kvalifisere mennesker for det ordinære arbeidslivet. Vi vil særlig øke innsatsen overfor unge, mennesker med funksjonshemninger og innvandrere som står utenfor arbeidslivet. Felles for alle gruppene er behovet for økt satsing på kompetansehevede tiltak som kvalifiserer for arbeidslivet, samt økt samarbeid med arbeidsgivere som er villige til å gi folk en sjanse.

Alle arbeidstakere fortjener et like godt sikkerhetsnett og vi vil ha en nullvisjon for hardt skadde og døde i norsk arbeidsliv. Det må settes inn særlige tiltak overfor bransjer og grupper av arbeidstakere med høy skadefrekvens. Reglene om yrkesskade må forbedres og alle arbeidstakere skal sikres en god pensjon med opptjening fra første krone.

Arbeiderpartiet vil:

2.1. Øke innsatsen for et helsefremmende arbeidsliv

1. Sikre bedre oppfølging av mennesker med psykiske helseutfordringer gjennom økt satsing på "jobbspesialister" og et tettere samarbeid mellom Nav, arbeidssøkere, arbeidsgivere, utdanningssystem og helsevesen. Arbeid og utdanning må vurderes som en del av behandlingsløpet ved psykiske lidelser.
2. Forbedre reglene for sykefraværsoppfølging slik at oppfølgingen kommer på plass også ved mange korte sykemeldingsperiode over lengre tid. Dagens regler er laget for lineært sykefravær, mens mange er syk-frisk-syk-frisk. Dette medfører at sykemeldte kan gå ut hele sykepengeperioden uten at de på noe tidspunkt har fått oppfølging fra Nav.
3. Utrede en mulighet for tidskontoordning innen sykelønnsordningen slik at maksimal varighet for sykepenger kan utvides ved at den kobles til sykemeldingsgrad.
4. Kompetanse skal være viktig del av IA-avtalen. Det settes krav til at Nav tidlig i behandlingsløpet skal vurdere om kompetanseheving kan være blant tiltakene for å komme tilbake til arbeidslivet. Arbeidsledige og deltakere på arbeidsavklaringspenger skal få en rett til å få en konkret vurdering av relevante kompetansehevende tiltak innen en måned.
5. Videreføre og utvide arbeidsgivers mulighet til å søke Nav om tilretteleggingstilskudd for å forhindre sykefravær hos enkeltansatte, og for at sykemeldte skal kunne komme tilbake til arbeid. Tilretteleggingstilskuddet skal gis ut fra den ansattes behov for tilrettelegging uten tidsavgrensning.
6. Etablere nasjonale tilskuddsordninger for forsøk med kortere arbeidstid. Særlig belastende yrker skal prioriteres og det bør gis midler til følgeforskning slik at man kan måle hvilke effekter forsøkene har.

2.2. Sikre en reell inkludering i arbeidslivet

1. Sørge for økt samhandling for inkludering i arbeidslivet mellom utdanningstiltak, helsehjelp og NAV, med et konkret krav om at utdanning og kompetansehevende tiltak skal benyttes tidlig i oppfølgingen av mennesker som står utenfor aktivitet, utdanning og arbeid.
2. Gjennomgå regelverket for å styrke førstelinjen i NAV sin mulighet for å treffe fornuftige tiltak basert på brukerens behov.
3. Utvide bruken av opplærings- og utdanningstiltak og redusere barrierer som hindrer effektiv bruk av disse. Herunder fjerne den nedre aldersgrensen på 22 år, og varighetsbestemmelsen på maksimalt fire år. For å utvide opplæringstiltak i yrkesfag for personer med få formelle kvalifikasjoner må samarbeidet mellom Nav og privat og kommunal sektor styrkes.
4. Ivareta trygghet og forutsigbarhet for arbeidsgiverne, arbeidstakerne, tillitsvalgte og personer på arbeidspraksis gjennom tett oppfølging fra NAV og forsterke bruken av lønnsstilskudd samt sikre at tillitsvalgte på bedriften blir involvert i inkluderingsarbeidet.

5. At direktiver om å benytte kommersielle bemanningsbyråer til arbeidsformidling opphører slik at arbeidstakere får relevant og utviklende arbeidspraksis samt at arbeidsgivere får tilgang på relevant arbeidskraft.
6. At aktivitetsplikt utvides til å gjelde alle sosialhjelpsmottakere og kobles til en rett til riktig aktivitet, der aktiviteten også skal bidra til å kvalifisere for arbeidslivet.
7. Sikre at tiltaksarrangører for NAV-tiltak for de som står lengst unna arbeidslivet i hovedsak skal være offentlige eller ideelle tiltaksarrangører med egne ansatte.
8. Gjennomføre en helhetlig aktivitetsreform og innføre en jobbgaranti for unge uføre som har mulighet til å jobbe helt eller delvis, samt gi Nav nødvendige ressurser og forpliktelser til å bistå disse.
9. Styrke og videreutvikle ungdomsinnsatsen i NAV, herunder oppsøkende virksomhet, og satsing på alternative treffpunkter utenfor NAV-kontorene, samt legge til rette for at ungdom får prøvd seg i arbeidslivet gjennom å oppfordre kommunene til å tilby sesongbaserte jobber gjennom NAV.
10. Legge til rette for flere mennesker med utviklingshemming i ordinært arbeid
11. Bidra til at flere arbeidsplasser er tilrettelagt mennesker med nedsatt funksjonsevne og personer som står langt fra det ordinære arbeidsmarkedet. Statlig og kommunal sektor skal forplikte seg til å inkludere flere mennesker med nedsatt funksjonsevne.
12. At arbeidsgivere årlig skal rapportere om hvordan de jobber med inkludering av funksjonshemmede på arbeidsplassen.
13. Gi rådgivningstjenestene i skolen og utdanningsinstitusjonene kompetanse om bedre veiledning av elever med funksjonsnedsettelse samt bidra til at rådgivningstjenestene fungerer som støttespillere i overgangene mellom skole og høyere utdanning, og utdanning og arbeid.
14. Sørge for en målrettet satsing på arbeidsforberedende trening og en forpliktende opptrappingsplan for flere VTA-plasser med særlig fokus på mennesker med utviklingshemming. Det bør gjennomføres et prøveprosjekt med rett til VTA-plass for personer under 30 år.
15. Øke satsingen på VTA-O, varig tilrettelagt arbeid i ordinære bedrifter, med tettere oppfølging av brukerne. Ansvaret for oppfølgingen flyttes fra Nav til Vekst og attføringsbedriftene.
16. Sørge for at asylmottakene starter integreringen og norskopplæringen fra første dag. Innvandrere og flyktninger gis inføring i den norske arbeidslivsmodellen og om hvordan og hvorfor man fagorganiserer seg.

17. Sikre at innvandrere får tidlig kartlegging av kompetanse med mulighet for raskere godkjenning av utenlandsk utdanning og bedre tilbud om kompletterende utdanning. Realkompetanse må i større grad anerkjennes inn i løp for utdanning og arbeid.
18. Styrke ordninger for realkompetansevurdering samt godkjenningssystem for utenlandsk fagutdanning.
19. Bidra til et tettere samarbeid mellom introprogrammet og Nav for å sikre mer bruk av arbeidsrettede tiltak, utdanning, og norskopplæring parallelt med arbeidspraksis.
20. Benytte de partnerskapsorganiserte karriersentrene aktivt i inkluderingsarbeidet, som et supplement til Nav.

2.3. Styrke mulighetene for en bedre balanse mellom jobb, fritid og omsorgsansvar

1. Ha et tydelig skille mellom arbeid og fritid med klare og tydelige rammer for når man har fri og hvor ufrivillige avbrudd minimeres.
2. Sikre at arbeidsgivere drøfter med tillitsvalgte graden av forstyrrelse på fritiden og hvorvidt ansatte oppfatter dette som et problem samt tilby alternative løsninger som minimerer unødig kontakt og avbrudd i arbeidstakernes fritid.
3. Gjøre det mulig for flere å kombinere arbeid med omsorgsansvar for barn eller syke familiemedlemmer ved å prøve ut ulike ordninger med tidskonto

2.4. Sørge for et godt sikkerhetsnett for alle arbeidstakere

1. Innføre nullvisjon for hardt skadde og døde i norsk arbeidsliv. Kravene om opplæring i HMS fra arbeidsgivere for unge arbeidstakere og arbeidsinnvandrere forsterkes, og tilsynsmyndighetens innsats på dette området styrkes.
2. Fremme forslag om ny og forbedret lov om yrkesskadeforsikring.
3. Fremme forslag om en offentlig utredning (NOU) om sosiale rettigheter for frilansere og selvstendig næringsdrivende, herunder yrkesskadeforsikring, dagpenger, sykepenger, feriepenge, foreldrepenger og pensjon.
4. Vurdere de sosiale rettighetene til eldre arbeidstakere i lys av endret aldersgrense og nytt pensjonssystem. Det skal særlig ses på problemene arbeidstakere som har passert 67 år møter ved at de ikke har de samme sosiale rettighetene som andre arbeidstakere.
5. Innføre pensjon fra første krone for alle arbeidstakere.
- 6: Det etableres fellesordninger der arbeidstakere kan flytte med pensjonsordningen ved jobbskifte.

7: Det etableres gode tilsyn og sanksjonsordninger som motvirker at arbeidsgivere ikke etablerer eller betaler inn de ansattes tjenstepensjon.

8. Pensjonistene må gis drøftingsrett i pensjonistoppgjøret slik at de kan gis en reell innflytelse. Pensjonistoppgjøret må behandles i Stortinget

3. Et arbeidsliv med medbestemmelse og tillit til arbeidstakerne

Tillit mellom ledelse og arbeidstakere og styring basert på samarbeid med de ansatte er et viktig grunnlag for den sosialdemokratiske arbeidslivsmodellen.

De ansattes kunnskap og kompetanse er viktig for at det skal fattes gode beslutninger til beste for virksomheten. De som gjør jobben vet hvordan arbeidet kan gjøres mer effektivt og hvordan kvaliteten kan heves. Medbestemmelse er derfor sentralt for å utvikle norsk arbeidsliv.

Men «Medbestemmelsesbarometeret» viser urovekkende tegn hva gjelder medbestemmelse, kontroll og ledelse i norsk arbeidsliv:

- Styrings- og ledelsesformen «standardisering og kontroll» blir mer utbredt i norsk arbeidsliv. Gjennom styringsformer som New public management blir relasjoner mellom ledelse og ansatte mindre viktige fordi oppgavene og måten å utføre dem på er gitt i prosedyrer og standarder. Ledelse blir automatisert i kontrollsystemer for å måle avvik fra standardene.
- Ansattes medbestemmelse er betydelig lavere i helseforetak og statsaksjeselskap enn i privat sektor. Tilsvarende finner vi at graden av standardisering og kontroll er betydelig høyere i helseforetak og statsaksjeselskap enn den er i privat sektor.
- Statlig ansatte oppgir at de har lavere innflytelse på egne oppgaver, utførelsen av oppgavene og arbeidstempo enn ansatte i de andre sektorene. Kommunalt ansatte har lavest innflytelse på hvem de jobber sammen med, egen arbeidstid og bruk av ressurser til arbeidet. I privat sektor har ansatte høyere innflytelse på disse områdene. Innflytelsen er høyere i bedrifter der største eier er norsk enn i bedrifter der største eier er utenlandsk.

Medbestemmelse og ansattrepresentasjon er viktig for å lykkes med endring og omstilling. Dessverre går utviklingen i feil retning. I 2006 fant Statistisk Sentralbyrå (SSB) ansattrepresentanter i 27 prosent av alle aksjeselskap (AS og ASA) med minst 30 ansatte. 10 år etter, i 2016, finner Fafo at andelen har sunket til 18 prosent hvorav nedgangen har vært særlig stor de siste årene.

Forskning gjort av SINTEF viser at de som har et partssamarbeid som går utover det som følger av lov og avtaleverk er mer nyskapende og lønnsomme enn de som ikke har et slikt samarbeid. Lokalt trepartssamarbeid i kommunal sektor bygger tillit og gir gode resultater. Dette kommer også frem av evalueringer av de nasjonale trepartsprogrammene Kvalitetskommuneprogrammet og Sammen om en bedre kommune.

Praktiseringen av målstyring har i arbeidslivet har endret seg. Fra å være et overordnet prinsipp for måloppnåelse, opplever mange ansatte en hverdag preget av hyppige individuelle målinger og detaljert aktivitetsstyring. Dette bidrar til et arbeidspress som går ut over kvaliteten, press fra ledere om å prioritere oppgaver som kan måles, og lite tid til å gjøre en god faglig jobb.

Arbeiderpartiet mener styringen av offentlig sektor må dreies fra kontroll til økt tillit. Beslutninger må desentraliseres og ansatte må involveres. Tillit bygges over tid når politikere, ledelse og tillitsvalgte sammen skaper en kultur der faglige vurderinger og dialog med brukerne trumfer målstyring og rapportering. Kommuner og etater oppfordres til å sette i gang egne tillitsreformer.

Arbeiderpartiet vil bytte ut ledelses- og kontrollformer som new public management med en tillitsbasert styring. Dette krever endringer nasjonalt, regionalt og lokalt.

Arbeiderpartiet vil:

3.1. Styrke bedriftsdemokratiet

1. Jobbe for at arbeidslivets parter setter bedriftsdemokrati på dagsorden og sørger for informasjon om ordningen med ansattrepresentasjon. Arbeidsgiverorganisasjonene har et særlig ansvar for å oppfordre medlemsbedriftene til å sikre ansatte representasjon i styrende organer og medvirkning på arbeidsplassen.
2. Innføre en plikt om at selskaper aktivt må oppfordre de ansatte til å stille med en styrerepresentant.
3. Gjenopprette og videreutvikle Bedriftsdemokratineemnda.
4. Senke grensen for når ansatte kan kreve en ansattrepresentant. Bedriftsdemokratineemnda skal ha muligheter til å innvilge søknader om unntak i svært spesielle tilfeller.
5. Tydeliggjøre at felles representasjonsordninger skal gjelde når et selskap tilhører en gruppe av foretak som er knyttet sammen gjennom eierinteresser, felles ledelse eller kontrakter.

3.2. Sikre tillitsbasert styring i offentlig sektor

1. Jobbe for bedre ledelseskultur med tettere samarbeid mellom ansatte og ledere hvor man legger større vekt på de ansattes kompetanse og:
 - a. Begrenser individuelle måleparametre for oppgaver som omfatter myndighetsutøvelse eller annen skjønnsutøvelse.
 - b. Gir ansatte mer tid på å utføre og videreutvikle tjenesten og faget til det beste for brukerne.
 - c. Sikrer at opplæring og utvikling av tjenestene i større grad skjer i samarbeid med organisasjonene og deres medlemmer på alle nivå i virksomhetene.

d. Rydder opp i regler og dokumentasjonskrav.

e. Sørger for reell medbestemmelse og medarbeiderdrevet utvikling i offentlig sektor gjennom å styrke den lokale dialogen om innovasjon, inkludering, forebyggende arbeidsmiljø og klima.

2. Sikre arbeidstakernes yringsfrihet og bidra til offentlig sektor går foran som et godt eksempel.

3. Vurdere om dagens sanksjoner overfor arbeidsgivere som bryter det eksisterende avtaleverket er effektive nok, særlig med henblikk på prosess og manglende drøftinger.

4. Kartlegge bruk av og sette inn tiltak mot overvåking og overdreven resultatmåling i arbeidslivet.

4. Kompetanse for alle

Norsk arbeidsliv har lenge vært i verdenstoppen i sysselsetting, produktivitet, omstilling og utvikling. For å sikre dette også i fremtiden vil Arbeiderpartiet invitere partene i arbeidslivet til en ny samfunnskontrakt for kompetanse og omstilling som kommer alle til gode.

Myndighetene skal stille opp med finansiering og bedre rettigheter til kompetanseutvikling. Satsingen skal utvikles i tett samarbeid med arbeidstakernes og arbeidsgivernes organisasjoner, samt de ulike utdanningsinstitusjonene.

Arbeiderpartiet vil gi arbeidstakerne muligheter til å lære gjennom hele arbeidslivet for å møte endrede og økende krav. Vi skal gjøre folk trygge på fremtiden, og Arbeiderpartiets ambisjon er at alle skal ha gode muligheter i fremtidens arbeidsliv.

Den enkeltes evner og kompetanse er Norges mest verdifulle ressurs. Økende grad av midlertidighet, innleie og korte ansettelser svekker grunnlag for et lærende arbeidsliv. For Arbeiderpartiet er trygge rammer rundt den enkelte arbeidstaker med faste, hele stillinger og sterke arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner det beste grunnlaget for et produktivt arbeidsliv.

Å sikre et arbeidsliv med høy og aktuell kompetanse i et raskt skiftende arbeidsmarked er mulig om vi bruker ressursene riktig. Arbeiderpartiet vil at en større del av oljerikdommen vår skal reinvesteres i arbeidstakernes kompetanse. Arbeiderpartiet vil ha en vesentlig og forpliktende opptrapping av midlene som går til etter-, videreutdanning og andre kompetansetiltak for arbeidstakerne gjennom et nytt kompetansefond som sikrer alle norske arbeidstakere mulighet til aktuell, relevant kompetanse.

Norges konkurransevne er avhengig av at fellesskapets verdier kommer fellesskapet til gode i form av økte muligheter for å lykkes gjennom kompetanse og teknologi fremfor lavtlønnskurransen. De som står utenfor arbeidslivet må kvalifiseres og de som er i jobb må sikres kompetansen som trengs for et langt arbeidsliv. En bedre etter- og videreutdanning må favne hele befolkningen og bidra til at arbeidstakere og virksomheter står bedre rustet til å møte

et arbeidsliv i raskere endring. Både formell og uformell kompetanse skal anerkjennes. Det skal settes inn en særskilt innsats som gir gode muligheter for personer som har lite utdanning fra før.

Trepartsamarbeidet skal være grunnlaget for satsingen. Staten skal ha et overordnet finansieringsansvar, gjennom nasjonale satsinger innen det ordinære utdannings- og velferdsområdet, og gjennom statlige midler i kompetansefondet. Partene i arbeidslivet gis i oppdrag å utarbeide en modell for kostnadsfordeling for etter- og videreutdanning. Nasjonale kompetansebehov må danne grunnlaget for satsingen, men ordningene skal være tilpasset regionale og lokale forhold slik at arbeidslivet får tilgang på den kompetanse som trengs.

For å unngå økende forskjeller mellom de som er i arbeidslivet og de som vil inn foreslås tre løft som innebærer at folk skal «lære på jobb», «lære på vei til jobb» og «læring for fremtidens arbeidstakere».

4.1. «Lære på jobb»

Arbeiderpartiet vil etablere et kompetansefond i tett samarbeid med partene i arbeidslivet som skal bidra til kompetanseutvikling hos arbeidstakerne slik at den enkelte kan stå lenger i arbeid og at næringslivets konkurranseevne og kvaliteten på offentlig sektor styrkes.

Fondet stiller statlige midler til disposisjon og kan innrettes på regionale nivåer og mot ulike bransjer. Overordnet kartlegging, analyse og vurdering av kompetansebehovet skal være styrt nasjonalt for å sikre langsiktighet, samtidig som det tas hensyn til regionale behov tuftet på trepartssamarbeidet nasjonalt, regionalt og lokalt.

Arbeidet skal bygge på et lovverk som sikrer arbeidstakernes rettigheter, og som gir den enkelte gode muligheter for å tilegne seg oppdatert kompetanse i arbeidslivet. For eksempel kan staten forplikte seg gjennom finansiering, arbeidsgivere gjennom å legge til rette for at utviklingen kan skje i arbeidstiden, og arbeidstakerne gjennom å stille seg villige til å heve sin kompetanse og bruke egen tid og innsats på det.

Kompetansebehovet drøftes mellom ledelse og tillitsvalgte på den enkelte arbeidsplass slik at man i topartssamarbeidet kan avklare behov og ambisjoner for kompetanseheving på arbeidsplassen og gjennom slike avtaler utløse statlige midler. Det skal legges til rette for pådrivere for opplæring og etter- og videreutdanning på den enkelte arbeidsplass (kompetansetillitsvalgte).

Kompetansefondet erstatter ikke arbeidsgivers ordinære opplærings- og tilretteleggingsplikt, eller fondslinknende ordninger i tariffavtalene, men det skal sikre mulighet for kompetanseløft i alle bransjer og sektorer slik at vi sikrer nødvendig og relevant kompetanse og arbeidskraft. Det erstatter heller ikke andre kompetansehevingstiltak, for eksempel de som tilbys gjennom fylkeskommunenes, NAV og andre statlige satsinger.

Arbeidsplassen er den mest sentrale læringsarenaen for arbeidstakerne. Det må utvikles verktøy for å omskolere, oppdatere, utvikle, formalisere og fornye kunnskap hos arbeidstakerne. Dette kan skje på arbeidsplassen, ved at arbeidstakere går ut av arbeidslivet for å ta utdanning i en

periode eller ved ulike former for deltidsutdanninger og kurs kombinert med lavere arbeidsbelastning. På denne måten legges det bedre til rette for at alle arbeidstakere skal kunne søke ny kompetanse for å klare nye oppgaver eller for å stå lenger i yrket. Den enkelte arbeidstaker forplikter seg til å holde kontakt med arbeidsgiver ved videreutdanning/kompetanseheving utenfor arbeidsplassen. Ansatte sikres at de ikke taper lønn og pensjonsopptjening som følge av videreutdanning og kompetanseheving.

Det er et mål å stimulere videregående skoler, fagskoler, universiteter, høyskoler, voksenopplæringen, og andre aktører som tilbyr utdannings- og kurstilbud til å bidra til etter- og videreutdanning. Et eksempel er studieforbundene, som har voksenopplæring som formål, og kan spille en viktig rolle som bidragsyter i utvikling av og tilbyr av kompetanseutvikling i arbeidslivet.

Kompetansefondet innebærer også et tettere samarbeid mellom partene i arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene for å bidra til at ansatte kan flytte på seg og ta med seg sin kompetanse til andre yrker. Det er et mål for Arbeiderpartiet at arbeidstakere skal eie sin egen kompetanse, og det må utarbeides ordninger som gjør dette mulig.

Arbeiderpartiet vil:

1. Etablere et nasjonalt kompetansefond med en vesentlig og forpliktende opptrapping av midlene som går til etter-, videreutdanning og andre kompetansetiltak som sikrer alle norske arbeidstakere mulighet til aktuell, relevant kompetanse. En større del av oljerikdommen vår skal reinvesteres i arbeidstakernes kompetanse.
2. Sikre at alle arbeidstakere har en reell rett til kompetanseheving.
3. Utvikle ordninger som gjør retten til kompetanseheving mulig for alle arbeidsgivere og ansatte. Dette skal utvikles i tett samarbeid med partene i arbeidslivet.
4. Gjennomgå reglene for støtte til utdanning via Statens lånekasse og gjøre endringer som bedre legger til rette for livslang læring.
5. At den offentlige karriererådgivningen styrkes og at det gis bedre oversikt over hvilke kurs og utdanningstilbud som finnes.
6. At det etableres en godkjenningssentral som godkjenner ulike læringsarenaer der det kan gis støtte til å etter- og videreutdanne seg.
7. Gjennomgå finansieringssystemet for høyere utdanning for å bidra til at det utvikles fleksible og målrettede tilbud om etter- og videreutdanning innen offentlige utdanningsinstitusjoner.
8. At systemet for vurdering og godkjenning av realkompetanse gjennomgås og styrkes, for å gi arbeidstakere muligheten til å få dokumentert kompetansen sin slik at de kan ta det med videre.

9. Ha tydeligere krav og oppgaver til regionene om å vurdere hvordan arbeidskraftsbehovet i regionen kan etterkommes.

10. Styrke samarbeidet mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet, og sikre at det gis et relevant tilbud til mennesker som står i arbeid. For universitetene og høyskolene kan det for eksempel skje gjennom forbedringer av rådene for samarbeid med arbeidslivet (RSA) og gjennom klarere insentiver i finansieringsordningene.

11. Styrke utdanning som bygger på fagkompetanse og som er styrt av partene. Arbeiderpartiet vil også styrke ordningen med mesterbrev som en del av kompetansebygging og flere karriereveier for fagarbeidere.

4.2. «Lære på vei til jobb».

Arbeiderpartiet vil gjennomføre et nasjonalt løft for å gi personer som står utenfor arbeidslivet muligheter for å tilegne seg arbeidskvalifiserende kompetanse. En særlig satsing rettes mot unge som i dag står utenfor aktivitet, arbeid eller utdanning.

For mange mennesker står av ulike årsaker og i varierende tidsrom utenfor arbeidslivet. Målet må være at denne perioden blir kortest mulig og at alle krefter settes inn på å gi folk kompetanse som kvalifiserer for arbeidslivet.

Arbeiderpartiet ønsker en nasjonal satsing der helsetilbud, kompetanse og arbeidsrettet aktivitet sees i sammenheng for å sikre tett og riktig oppfølging av mennesker som står utenfor arbeidslivet. Det må settes høyere krav til kvalitet og reell arbeidskvalifisering til tiltakene Nav disponerer.

Samtidig må de ansatte i Nav sikres handlingsrom og autonomi for å sette i gang de tiltak de mener er mest effektive for å få flere i arbeid. Mennesker som er på ulike tiltak fra NAV ute på bedriftene må sikres nødvendig opplæring og oppfølging, og skal komme i tillegg til fast ansatte.

I et arbeidsmarked som krever mer formell kompetanse må arbeidsmarkedspolitikken styrkes og tiltakene i større grad rettes inn mot utdanning og reell kvalifisering som fører til et solid fotfeste i arbeidsmarkedet. En særlig satsing skal være rettet mot unge som i dag står utenfor aktivitet, arbeid eller utdanning.

Gjennom et samarbeid mellom arbeidslivets parter og Nav, regionene, kommunene og helse- og utdanningssystemet skal det gis muligheter for å tilegne seg riktig og arbeidskvalifiserende kompetanse. Dette kan være styrking av grunnleggende ferdigheter som lesing, skriving eller digitale ferdigheter, fullføring av videregående opplæring eller realkompetansevurdering.

Arbeidsledige eller permitterte som ønsker utdanning skal oppmuntres til å skaffe kompetansen de mangler. Staten skal bidra til at arbeidsledige får muligheter til å omstille seg gjennom utdanning eller annen kompetanseutvikling, blant annet gjennom å gjøre det lettere å fullføre videregående opplæring og å kombinere studiepoeng med NAV stønad.

Arbeidsmarkedstiltak skal ikke være en alternativ studiefinansiering. Det må derfor finnes klare inngangskrav og det er også naturlig å ha elementer av egenfinansiering ved lengre utdanningsløp, eksempelvis gjennom reduserte ytelser og supplerende lån.

Arbeiderpartiet vil:

1. Sikre tettere oppfølging av og økt samarbeid mellom helse-, utdannings- og aktivitetstiltak for mennesker som står utenfor arbeidslivet.
2. Styrke arbeidsmarkedspolitikken, herunder bruken av lønnstilskudd og utdanning som arbeidsmarkedstiltak med særlig vekt på videregående opplæring.
3. Styrke og skalere opp kvalifiseringsprogrammet, og åpne for at man skal kunne fullføre videregående opplæring på kvalifiseringsprogrammet.
4. Vurdere ordninger hvor en redusert støtte fra Nav kan kombineres med supplerende studielån i forbindelse med utdanning.
5. Tilrettelegge for løp hvor lønnstilskudd kombineres med fagbrev og fremtidig fast ansettelse, i tett samarbeid med partene i arbeidslivet.
6. Gjennomgå, styrke og bygge ut systemet for realkompetansevurdering og stille krav om at dette gjøres i alle næringer og bransjer.
7. Styrke studieforbundenes rolle i å tilby kortvarige arbeidslivsrelaterte kurs.
8. Gjennomføre en helhetlig og nasjonal satsing på karriereveiledningssentrene med særlig vekt på oppfølging av unge .
9. Innføre en rett til aktivitet som kvalifiserer mottakere av sosialstønad for arbeidslivet.

4.3. Læring for fremtidens arbeidstakere

Arbeiderpartiet vil ha en kraftig satsing for økt gjennomføring av videregående opplæring, styrking av yrkesfag og flere studieplasser. I et arbeidsliv som stiller høyere krav til formell utdanning, er det enda viktigere at flere fullfører videregående opplæring. Dette krever en reell satsing på tidlig innsats og en mer praktisk skole.

Arbeidslivet har et stort behov for flere fagarbeidere, og dette må møtes med en langt kraftigere satsing på yrkesfagene, fra grunnskole til fagskole. Det krever også at ungdom er garantert læreplass og at de kan gå inn i et trygt og seriøst arbeidsliv.

Framtidens verdiskapere forutsetter mer fokus på entreprenørskap i både grunnskole og videregående skole. Det er derfor viktig at både kommunene og fylkeskommunen samarbeider med Ungt Entreprenørskap.

Flere må få muligheten til å ta lengre utdanning, både på fagskoler og på universiteter og høyskoler. Det må opprettes flere nye studieplasser, slik at flere som står utenfor arbeidslivet kan sikre seg den kompetansen som trengs for å komme i arbeid.

Arbeiderpartiet vil:

1. Bidra til at det utvikles forpliktende samarbeid mellom videregående elevers bostedskommune og den videregående skolen om tett oppfølging av elever som står i fare for ikke å fullføre videregående. Ekstra ressurser fra kommune og fylkeskommune må settes inn der dette viser seg nødvendig for å gjennomføre og bestå utdanningen.
2. Stimulere til tettere samarbeid mellom arbeidslivet og utdanningssystemet slik at elever ser en tydelig sammenheng mellom det de lærer på skolen og krav og forventninger som møter dem i arbeidslivet.
3. Sikre at instruktører og faglige ledere får tilbud om kompetanseheving og sørge for flere hospiteringsordninger der instruktører får hospitere ved opplæringen elevene får i skolen før læretiden
4. Styrke rådgivningstjenesten, blant annet gjennom hospitering, etterutdanning og samarbeid med arbeidsliv og karrieresentre. Vi vil også bedre yrkesveiledningen i grunnskolen og gi alle elever kunnskap om ulike yrker.
5. Gi elever i grunnskolen kunnskap om ulike yrker gjennom å innføre den praktiske skolesekken, mer praktisk læring og en bedre yrkesveiledning
6. Sikre at alle elever som er kvalifisert får lære plass gjennom et forpliktende samarbeid mellom staten, fylkeskommunen og arbeidslivet.
7. Lærlingstilskuddet må økes, og det må gis økonomisk kompensasjon til lærebedrifter som tar inn lærlinger med særskilte ordninger
8. Utrede ny modell for lærlingetilskudd etter inspirasjon fra Danmark
9. Allerede i første år i yrkesfaglig opplæring må elevene sikres praksis i arbeidslivet, for eksempel gjennom yrkesfaglig fordypning (YFF). Vi vil også innføre praksistilskudd til bedrifter for at flere skal få mer praksis fra første dag
10. Flere vil velge yrkesfagutdanning hvis vi benytter opplæringslovens muligheter til å gjennomføre fagutdanningen på andre måter enn to på skole og to år på arbeidsplass. Arbeiderpartiet vil i større grad ta i bruk vekslingsmodeller der elevene veksler mellom læring på skolen og ute i praksis.
11. Investere i utstyr for yrkesfagene slik at elevene får lære med moderne og oppdatert utstyr og gjøre det lettere å bytte fra studiespesialisering til yrkesfag.

12. Legge fram en opptrappingsplan for flere studieplasser og faglinjer ved fagskolene, styrke deres rolle i etter- og videreutdanningstilbudet og etablere bedre muligheter for å ta doble fagbrev.

13. Få på plass flere relevante y-veger fra yrkesfag til høyere utdanning.

14. Stille krav om at antall statlige læreplasser dobles og stille en lærlingklausul til relevante statlige virksomheter.

15. Opprette flere studieplasser på universiteter og høyskoler, særlig innen IKT, teknologi, realfag og de store samfunnsprofesjonene som helse- og sosialfag og lærerutdanningen.

16. Legge bedre til rette for deltidsstudier ved å følge opp at utdanningsinstitusjonene utvikler flere og tilpassede studietilbud, og utrede kravet om 50 pst studiebelastning for å få utdanningsstøtte i Lånekassen.

17. Jobbe for å sikre relevante utdanningsprogrammer med tettere kolbing til arbeidslivet.

5. En digitalisering som kommer alle til gode

Digitalisering og teknologiutvikling er verktøy som gir enkeltmennesker mer frihet, gjør næringslivet mer konkurransedyktig og som kan bidra til at samfunnet tilbyr bedre velferd og utnytter fellesskapets ressurser bedre. Norge er blant landene som står best rustet til å gripe mulighetene ny teknologi gir. Vi har en av verdens mest digitalt modne befolkninger, en velutviklet velferdsstat, et velorganisert arbeidsliv og en kompetent og høyt utdannet arbeidsstyrke. Dette gjør oss svært omstillingsdyktige.

Men det er ingen automatikk i at gevinstene fordeles jevnt. Globalisering av teknologien gjør det mulig å samle overskudd og makt i store multinasjonale selskaper utenfor nasjonal kontroll. Dette kan føre til at "vinneren tar alt" og at overskudd fradras beskatning gjennom aggressiv skatteplanlegging. I sum kan dette føre til at forskjellene mellom eiere og ansatte øker betydelig, at arbeidslivet blir mer uorganisert og at fellesskapet svekkes gjennom tap av inntekter.

For å sikre en rettferdig digitalisering er det avgjørende med sterke fagforeninger, høy organisasjonsgrad, lover som sikrer et trygt og seriøst arbeidsliv med faste ansettelser og et tydelig skille mellom jobb og fritid samt et mer effektivt og omfordelende skattesystem. Dette krever tydelige sosialdemokratiske løsninger.

Mange jobber vil forsvinne som en følge av den teknologiske utviklingen, samtidig som mange nye skapes. Dette setter store krav til omstilling, kompetanseutvikling og kunnskapsdeling. Ved store omstillinger må ansatte få tilbud om omskolering og opplæring som gir trygghet for arbeid i stedet for å bli overlatt til seg selv. Fellesskapet skal stille opp med kompetanseheving og bedre oppfølging av de som trenger omskolering.

Arbeidslivet blir bedre når maskiner kan bidra til at tunge løft og ulykker blir redusert og når vi automatiserer bort rutinepregede oppgaver for å frigjøre tid og krefter på det mennesker gjør

bedre enn maskiner. Nye teknologiske løsninger kan også sikre norske arbeidsplasser og bidra til at oppgaver som før ble flagget ut utføres i Norge igjen. Uklok automatisering og standardisering kan på den andre side utfordre ansattes fagkompetanse og svekke både arbeidstakere og forbrukeres rettigheter. Mer bruk av kunstig intelligens og algortimer som tar automatiske beslutninger må møtes med krav om åpenhet og etiske retningslinjer, slik at disse systemene ikke gjensker skjevheter eller fører til diskriminering.

Offentlig sektor må gå foran i å ta i bruk ny teknologi, for å gi bedre tjenester til innbyggerne og utvikle en effektiv offentlig sektor. Gode digitale tjenester kan skape en offentlig sektor i tråd med forventningene og motvirke økt privatisering. Norge har digitale miljøer som i samhandling med verdens mest avanserte velferdsstat kan gjøre at Norge blir verdensledende innen eksport av digitale velferdstjenester.

Arbeiderpartiets mål er at den digitale transformasjonen av det norske samfunnet skal gi mer frihet, mindre forskjeller, mer tillit og et enklere liv for alle. Uten en sosialdemokratisk styring, kan utviklingen gå i gal retning og medføre store forskjeller i makt og økonomi.

Arbeiderpartiet vil:

5.1 Gripe digitaliseringens muligheter gjennom en offensiv næringspolitikk

1. Opprette hel- eller deleide statlige selskap for å sikre fellesskapets eierskap til verdiskaping og data innenfor visse sektorer, som digital helse.
2. Peke ut sektorer der Norge har fortrinn og kan bli verdensledende, som e-helse, maritime næringer, smarte byer og energisektoren. I disse sektorene skal det offentlige legge til rette for partnerskap med næringsliv, forskning og utdanning, gjennom økte FoU-midler, offentlige innkjøp, storskala test- og demonstrasjonsprosjekter og datadeling.
3. Styrke statlige virkemidler for å bidra til nye oppstartsbedrifter i Norge og opprette forskningssentre for næringsrettet digitalisering. og ha en forpliktende opptrapping innen IKT-forskning og utdanning.
4. Etablere «data trusts» - langsiktige juridiske rammeverk for deling av data mellom offentlige virksomheter og private selskaper som skal utvikle kunstig intelligens for å gi innbyggerne bedre tjenester.
5. Stimulere byene og de største kommunene til å gå foran og virkeliggjøre utviklingen av digitale tjenesteløsninger i samarbeid med norsk digital industri og utdanningsinstitusjoner som deretter fritt skal kunne brukes av alle andre norske kommuner og andre forvaltningsorgan.
6. Utvikle «smarte byer og bygder» der man kombinerer teknologi og digitale tjenester som kan bedre livskvalitet og miljø. Disse prinsippene skal tas i bruk innen både bygg, helse, energi og transport.

7. Stille krav til at offentlig sektor skal ta i bruk teknologi for kunstig intelligens og drive frem nyskaping gjennom betydelig satsing på innovative offentlige anskaffelser hvor det offentlige utfordrer næringslivet til å drive frem nye løsninger.

5.2. Sikre god omstilling i en digital tidsalder

1. Opprette en egen ordning for statlige omstillingsmidler for ansatte i bransjer som møter raske og store strukturelle endringer.

2. Opprette et nasjonalt senter for bransjeprogram som gir omskoleringsløp for ansatte i yrker som får stor reduksjon i antall sysselsatte. Dette skal gjøres i samarbeid med NAV, partene og karriereveiledningssentrene. Senteret bør også sikre at erfaringer fra vellykkede omskoleringsløp kan skaleres til andre yrkesgrupper og situasjoner. Senterets aktivitet skal styres sammen med arbeidslivets parter og benytte den statlige ordningen for omstillingsmidler.

3. Sørge for en velfungerende web-basert kompetanseportal. Portalen skal gi lett tilgjengelig informasjon om kurs og utdanningstilbud over hele landet slik at flest mulig får en reell mulighet til kompetansehevende tiltak. Kompetanse Norge bør ha hovedansvaret for portalen i samarbeid med partene i arbeidslivet.

4. Benytte digitaliseringens muligheter for å sikre at utdanningstilbud er tilgjengelig over hele landet, gjennom å stimulere til at forelesninger og undervisningsmaterieell er digitalt tilgjengelig.

5. Sikre at arbeidsgivere har en reell drøftingsplikt ved store omstillinger som krever ny kompetanse, hvor ansatte gis innflytelse og mulighet for omskolering.

6. At omstillingsloven gjennomgås for å ivareta meldeplikten ved flytting av virksomheter internt i de nye regionene for å ivareta arbeidstakere som rammes av flyttingen.

7. Bidra til at ledere i offentlig sektor får økt kompetanse og sørger for at ansatte involveres tett i digitaliseringen slik at potensialet i medarbeiderdrevet innovasjon utnyttes.

5.3. Sikre demokratisk kontroll over den teknologiske utviklingen og en rettferdig fordeling av gevinstene

1. Bygge opp digital kompetanse i det offentlige slik at fellesskapsløsninger ikke blir overtatt av markedskreftene.

2. Styrke arbeidet med IKT-sikkerhet, sikre demokratisk kontroll over kritisk IKT-infrastruktur og stille krav om cybersikkerhet i offentlige anbud.

3. Utrede med sikte på å etablere en offentlig skyløsning.

4. Opprette et etisk råd for kunstig intelligens, der også arbeidstakerrettigheter inngår.

